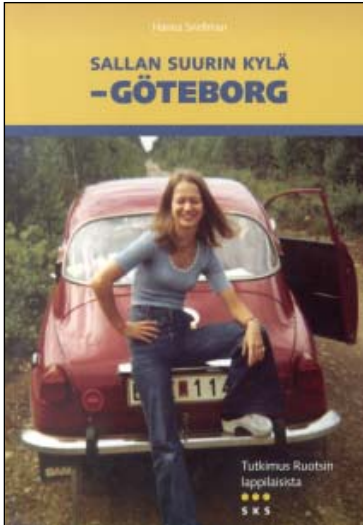

Kirjat

Sallalaisia Göteborgissa

Snellman, Hanna: Sallan suurin kylä – Göteborg. Tutkimus Ruotsin lappilaisista. SKS: Helsinki 2003. 295 sivua.

Tämä kirja kuljettaa lukijat muuttaman vuosikymmenen takaiseen Pohjois-Suomeen ja niihin oloihin, joista lähdettiin työttömyyttä pakoon. Samalla seurataan Göteborgiin asettuneiden lappilaisten elämää muuton jälkeisinä vuosina. Kyseessä on kansatieteellinen tutkimus, jonka aineistosta valtaosa on kerätty tekemällä elämäkertahaastatteluja Göteborgissa asuvien lappilaisien parissa. Lisäksi on haastateltu joitakin paluumuuttajia. Tutkimus on valmistunut Suomen Akatemian rahoittamassa Kahden puolen Pohjanlahtea -ohjelmassa.

Lähtötausta

Kirjan ensimmäisessä osassa Hanna Snellman kuvaa hyvin laveasti

ja luotettavasti lappilaista elämänpiiriä ennen Ruotsiin muuton vuosia. Elettiin yksinkertaista ja taloudellisesti niukkaa elämää ympäröivän luonnon ehdoilla. Tekstiä värittävät haastatteluista otetut lainaukset, joissa ihmiset kertovat omin sanoin lapsuudestaan ja nuoruudestaan Lapissa. Tutkija on saanut lisäksi käyttöönsä erään päiväkirjan, josta on otettu monia lainauksia. Kokonaisuudesta muodostuu etnografisesti runsas ja elävä kuvaus 1960-luvusta. Moni keski-ikäinen suomalainen tunnistaa varmastikin kuvauksista tuon aikakauden muuallakin Suomen haja-asutusalueilla kuin Pohjois-Suomessa.

Maa- ja metsätalouden nopea koneellistuminen 1960-luvulla vei perinteiset työpaikat, joten tuolloin varttuville suurille ikäluokille ei kotiseudulla enää ollutkaan työtä. Ruotsi puolestaan tarjosi mahdollisuuksia varsinkin nopeasti kasvavan autoteollisuuden parissa.

Ketjumuttoa Ruotsiin

Suomesta muutti noin 200 000 henkeä Ruotsiin, ja muuton huippuvuodet olivat 1969 ja 1970. Eniten lähdettiin Pohjois-Suomesta, jossa muuttotappiokuntien kärkipaikka oli nimenomaan Salla. Monet päätyivät Göteborgiin, jota alettiin leikkimielisesti nimittää Sallan suurimmaksi kyläksi – tästä juontaa kirjan nimikin.

Lähtöpäätöstä vauhditti usein se, että Ruotsiin oli jo mennyt joku perheenjäsen, sukulainen, naapuri tai tuttava, jonka perässä oli helppo lähteä. Ruotsinsuomalaisten muuttotarinat ovat täynnä esimerkkejä suurista sisarus- tai serkkuparvista – kokonaisista perheis-

täkin – jotka vaihtoivat maata lyhyen ajan sisällä. Tällaista ketjumuttoa tapahtuu työsiirtolaisuuden yhteydessä kaikkialla maailmassa.

Haastateltavat muistelevat kuinka he aikanaan tekivät muuttopäätöksensä hyvinkin nopeasti. Ääritapauksissa nuoret sananmukaisesti hyppäsivät tuttavien tai sukulaisten autoon, kun nämä olivat lähdössä Ruotsiin. Tavallista oli sekin, että vanhemmat sisarukset veivät loman jälkeen nuoremman sisaren mukanaan Ruotsiin hoitamaan perheeseen syntyneitä lapsia. Kaiken kaikkiaan useimpien tarinat toistivat samaa kaavaa: Ruotsiin lähdettiin käymään ja tie- naamaan, muttei jäämään. Monet myönsivät vasta vuosikymmenen tai kahden kuluttua, että väliaikainen käynti oli todellakin muuttunut pysyväksi asumiseksi Ruotsissa.

Selkosilta suurkaupunkiin

Kirjan toisessa osassa tutustutaan muuttajien uuteen elämänpiiriin. Yksinkertaisilta tuntuvat asiat eivät alussa olleet yksinkertaisia; pohjoisen selkosilta tullut ruotsin kieltä taitamaton nuori oli lujilla opetellessaan kulkemaan uuden työpaikan, ruokakaupan ja asunnon väliä. Mukana on myös kertomuksia turvallisuuden ja yksinäisyyden tunteista sekä koti-ikävästä. Muut samalla paikkakunnalla olevat sukulaiset ja tuttavat helpottivat onneksi tilannetta. Nopeatahtiseen tehdastyöhön tottuminen on ollut yksi koettelemuksista. Kuvaukset Volvon tehtaan kokoonpanolinjalta ovat avartavaa luettavaa kaikille niille, jotka eivät ole koskaan tulleet ajatelleek-

si sitä, minkälaista työtä tehden, miten vaikeissa ja hankalissa asennoissa ja raskaita taakkoja nostellen autoja valmistettiin. Paremmasta elintasosta on myös maksettu kova hinta, kun yksitoikkoinen ja rasittava työ on aiheuttanut erilaisia vikoja ja sairauksia tai jopa sairaseläkkeelle joutumisen verrattain nuorella iällä.

Vapaa-aikoinaan monet hakeutuivat muiden suomalaisten seuraan varsinkin Suomi-seuroissa, suomalaistansseissa sekä urheilun parissa. Jokavuotiset lomanvietot kotiseudulla olivat varsinkin alkuaikoina tärkeitä kaikille maastamuuttajille.

Tutkimuksessa on selvitetty myös sitä millä tavalla haastateltavat ovat säilyttäneet yhteenkuuluvuuden tunteensa Lappiin, mitä he kertovat suhteestaan kotiseutuun, sen luontoon ja ilmastoon jne. Kodeissa esillä olleet lappilaiset matkamuisot saavat myös huomiota. Tällä tavoin Hanna Snellman, joka tunnetaan antaumuksellisenä lappilaisuuden vaalijana myös helsinkiläisessä yliopistoympäristössä, etsii vahvistusta haastateltavien lappilaisille identifikaatioille.

Mitä jäi puuttumaan?

Tämä on tutkimus, joka käsittelee kulttuurisesti ja kielellisesti erilaisista lähtökohdista tulevien muuttajien sopeutumista uusiin oloihin. Olisin odottanut, että maahanmuuttoprosessia olisi käsitelty esimerkiksi kulttuurisen sopeutumisen, monikulttuuristen kontaktien ja/tai transnationalismin käsitteiden avulla. Tiedämme, että kulttuurisen sopeutumisen prosessi on koko ihmisiin kestävä, ja että erilaiset tavat identifioitua ilme-

nenevät eri tavoin erilaisissa tilanteissa. Lappilaisten kokemukset Ruotsissa ovat heidän kokemuksiaan, mutteivät kuitenkaan sellaisenaan uniikkeja, sillä samanlaisten kulttuuristen sopeutumisprosessien kautta kulkevat muutkin maahanmuuttajat kaikkialla maailmassa. Empiirisen materiaalin analysoiminen myös tällaisten käsitteiden avulla olisi nostanut tutkimuksen analyttisemmalle tasolle. Tämän alan tutkimuskirjallisuutta löytyy kyllä yllin kyllin.

Edellä sanotusta huolimatta kirja on mainio empiirinen kuvaus Göteborgiin muuttaneiden taustasta ja elämästä. Haastattelut tuovat ihmisten omat kokemukset hyvin esille. Lisäksi yksityisalbumeista lainatut kuvat kertovat omaa tarinaansa ja sopivat erittäin hyvin kirjan kuvitukseksi.

Tutkimuksen painopiste on ennen kaikkea Lapissa ja suurta muuttoa edeltävissä ajoissa. Snellman on ehdottomasti parhaimmillaan kuvatessaan Pohjois-Suomen olosuhteita yhtä lailla sodan aikana kuin sodan jälkeisinä vuosikymmeninäkin. Näistä vaiheista kirjassa on kaikkein runsain ja kattavin aineisto. Materiaali ohenee siinä vaiheessa, kun kuvataan Ruotsiin asettumista ja myöhempiä vuosia. Varsin vähälle huomiolle jää se, että ainakin joidenkin haastateltavien elämämpiiri on vähitellen muuttunut kaksi- tai jopa monikulttuurisemmaksi. Näinhän käy esimerkiksi silloin, kun lapset avioituvat muiden kuin suomalaisten kanssa. Kirjassa tämä jää vain ohuiden viittauksien varaan. Kun tiedetään, että ruotsinsuomalaiset pysyttelivät alkuaikoina mielellään maanmiestensä joukossa, olisi ollut kiinnostavaa lukea

enemmän siitä, millä tavoin on vähitellen tutustuttu niin ruotsalaisiin kuin muihinkin kansallisuuksiin. Ehkä tämä onkin seuraavan tutkimuksen aihe?

Jäin ihmettelemään, miksi teoksessa ei ole lainkaan ruotsin- tai englanninkielistä yhteenvetoa. Vai onko kirja ehkä tarkoitus kääntää kokonaan ruotsiksi? Sen uskoisin olevan kannattava hanke, sillä tällä teoksella olisi varmasti lukijoita yhtä lailla ruotsalaisten kuin ruotsinsuomalaistenkin parissa. Ennen kaikkea ruotsinsuomalaisten lapsille, kasvavalle toiselle ja kolmannelle sukupolvelle, kirja tulisi varmasti olemaan arvokas dokumentti vanhempien ja isovanhempien entisestä kotimaasta ja oloista, joista aikanaan lähdettiin.

Marjut Anttonen

Laura Huttunen: Kotona, maanpaossa, matkalla. Kodin merkitykset maahanmuuttajien omaelämäkerroissa. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 861. Helsinki 2002, 374 s. ISBN951-746-362-6

Laura Huttusen väitöskirja ”Kotona, maanpaossa, matkalla. Kodin merkitykset maahanmuuttajien omaelämäkertoissa” avaa näkökulmia elämään kahden kotimaan ja usean kodin välillä. Kirja on edustava osa kulttuurintutkimuksen ja sosiologian nykytutkimusta sekä valottaa Suomessa asuvien maahanmuuttajien elämää antaen tärkeää tietoa maassamme varsin uudesta ilmiöstä.

Huttunen lähestyy kiinnostavasti kodin käsitettä. Hän selvittää tutkimuksessaan, miten maahanmuuttajat asemoivat itseään suhteessa kahteen kotimaahansa, ja miten he rakentavat itselleen ’kotiä’, omaa tilaa ja paikkaa, globalisoituvassa maailmassa. Huttunen tarkastelee sitä, miten muutto- liikkeiden seurauksena asuinmaata vaihtaneet tai (maantieteellisten tai kulttuuristen) rajojen yli liikkuvat ihmiset neuvottelevat kodin merkityksiä ja omaa kuulumistaan johonkin paikkaan tai tilaan. Tutkimuksen keskeinen ongelma on, mitä merkityksiä maahanmuuttajat antavat kodille, ja mitkä kuulumisen ja kiinnittymisen paikat ovat heidän näkökulmastaan tärkeitä. Maahanmuuttajien elämäkertoissa koti hahmottuu varsin monitahoiseksi käsitteeksi. Koti ymmärretään yhtäältä ruumiillisesti elettyinä ja koettuna tilana, toisaalta käytännöllisenä ja poliittisena kysymyksenä siitä, missä hyvä elämä on mahdollista.

Huttunen kyseenalaistaa maahanmuuttajiin kohdistuvan integraatiopolitiikan keskeisiä oletuksia, joiden mukaan maahanmuuttajien kotoutuminen merkitsee suomalaisen yhteiskuntaan sopeutumista ja kodin rakentumista sen sisälle. Huttusen mukaan Suomen

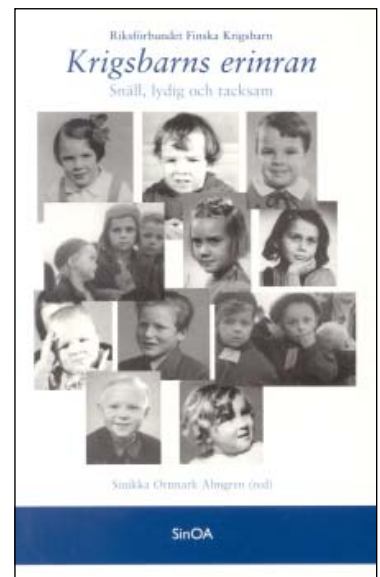
valtiolliset rajat tulisi ylittää maahanmuuttajien kotoutumiskeskusteluissa ja -tavoitteissa, sillä todellisuudessa maahanmuuttajat eivät useinkaan identifioitu ainoastaan uuden asuinmaansa yhteiskuntaan, vaan saattavat säilyttää merkityksellisiä siteitä myös entiseen kotimaahansa tai muissa maissa asuviin ja samaan etniseen ryhmään kuuluviin yhteisöihin. Asuinmaa saattaa olla myös välietappi, jossa ollaan matkalla johonkin, ja ihmisen koti saattaa sijaita aivan toisaalla kuin hänen maantieteellinen asuinpaikkansa antaisi olettaa. Huttunen korostaa, että maahanmuuttajien tilanteet ja asemat vaihtelevat niin suuresti, ettei voida muodostaa yhdenmukaiselle maahanmuuttajuudelle perustuvaa käsitystä saati politiikkaa.

Väitöskirjan teoreettinen osuus on hyvin sisäistettyä ja rakenteeltaan ytimekästä ja selkeää tekstiä. Huttunen lähestyy aineistoaan etnografisesta näkökulmasta ja yhdistelee kiinnostavasti kulttuurintutkimuksen nykyteorioita ruumiinfenomenologiaan. Hän tarkastelee, minkälaisia asentoja kirjoittajat ottavat suhteessa kuvaamiinsa (sosiaaliin) maisemiin. Teoreettinen osuus on suositeltavaa luettavaa kulttuurintutkimuksen teorioista kiinnostuneille, sillä Huttunen esittelee viitekeh്യksensä helposti ymmärrettävässä muodossa.

Omaelämäkerrallisen aineiston kautta maahanmuuttajien ’oma ääni’ pääsee esiin, ja tutkimukseen valittuja kertomuksia voi lukea myös muusta tutkimuksesta irrallaan puhtaasti omaelämäkerrallisina tarinoina. Ne ovat kiintoisaa luettavaa kenelle tahansa, joka on

kiinnostunut maahanmuuttajista tai ylipäättään kertomuksista kodin rakentumisesta vieraassa ympäristössä. Tutkimus on kokonaisuudeltaan selkeä ja lukijan on helppo lukea sitä osa-alueittain, jos on kiinnostunut vain teoreettisesta puolesta tai pelkästään maahanmuuttajien kokemuksista kahden kotimaan ja usean kodin välillä.

Selene Peltonen

Sinikka Ortmark Almgren (red): Krigsbarns erinran; Snäll, lydig och tacksam. Riksförbundet Finska Krigsbarn. SinOA, Stockholm 2003, 191 s. ISBN91-974592-2-4.

Krigsbarns erinran on Ruotsin valtakunnallisen sotalapsijärjestön (Riksförbundet Finska Krigsbarn, RFK) keräämä antologia suomalaisten sotalasten muistelmista. 26 muistelman lisäksi kirjan alkuosa tarjoaa valaisevaa faktaa lastensiirtojen poliittis-historiallisesta taustasta sekä sotalapsiyh-

distysten järjestäytymisestä ja toiminnasta. Artikkelit ovat sotalapsiyhdistysten avainhenkilöiden käsialaa. Muutamat heistä ovat tuttuja Erja Dammertin käsikirjoittamasta ja ohjaamasta dokumenttielokuvasta *Sotalapset*, 2003.

Kirjan on toimittanut Ruotsissa tunnettu kirjailija, Fil.mag. Sinikka Ortmark Almgren, joka on julkaissut mm. kaksi sotalapsiaiheista omaelämäkertaa: *Du som haver barnen kär* (1989 ja 2003), *Var blir maskrosor gulast?* (2003) sekä joukon sotalapsiaiheisia runoja RFK:n jäsenlehdessä *Medlemsnytt*. Ortmark Almgren kertoo esipuheessaan sotalasten tarpeesta murtaa pitkä hiljaisuus ja kiittolisuudenvelka ja nähdä asiat niin kuin lapset ne kokivat, traumojenkin läpi.

Pirkko Ahlin, yksi RFK:ssa toimineista puheenjohtajista, selvittää järjestön syntyvaiheita, historiikka ja kansainvälistä verkostoitumista. Göteborgin sotalapsiyhdistyksessä toiminut Fil. maist. Pentti Käppi valaisee yksityiskohdaisesti sotalapsiasian poliittis-historiallista taustaa. Hänen artikkeliaan täydentävät sotalapsia tutkineen dosentti Eric De Geerin karttapiirroksot.

Antologiaosan kertomukset koskettavat. Lapsen erotrauman haavat eivät hevin umpeudu. Pommitukset, poissaolevat isät, pelko, epätietoisuus ja puute leimaavat kotimaan muistoja. Ero äidistä ja matka Ruotsiin on ollut monelle mieleenpainuva kokemus – tai siten se on torjuttu kokonaan muistista. Ruotsissa taas sotalasten sijoitusten järjestely aiheutti ahdistusta. Lapsia käsiteltiin kuin paketteja. Sisarukset erotettiin toisistaan, tilanteiden motiiveista ei informoitu, mikä lisäsi ahdistusta.

Kasvatusperheisiin sijoittuminen oli onnen kauppaa. Jotkut pääsivät ymmärtäväästen kasvatusvanhempien luo, jotkut taas joutuivat kokemaan äärimmäistä toiseutta. Hellyyden puutteeseen auttoivat erilaiset siirtymäobjektit; nallet ja räsynuket.

Muistelmien lisäksi teos esittää lopussa toisenkin tutkimuksen tuloksia. Pirkko Ahlin on analysoinut kyselylomakkeita, joita on jaettu 700:lle RFK:n jäsenelle, joista 265 on vastannut kysymyksiin. Kyselyn tulokset tasapainottavat sotalasten kaunokirjallista representaatiota, joka usein kieriskelee traumaattisten kokemusten ympärillä ja saattaa näin ollen antaa liioitellun negatiivisen yleisvaikutelman. Ahlinin otoksen mukaan 80 % sotalapsista viihtyi ruotsalaisessa kasvatuskodissa ja tunki kuuluneensa perheeseen. Tulokset osoittavat monta kiintoisaa prosenttilukua, jotka täydentävät muistelmien osuutta.

Teos sisältää myös luettelon tähänastisesta sotalapsitutkimuksesta sekä sotalapsiaiheisesta kaunokirjallisuudesta. Sotalapsikaunokirjallisuuden tutkijana tiedän, miten vaivalloista on ollut saada kokoon kymmenien vuosien yli ulottuva kaunokirjallisuus eri maiden ja kirjastojen tietokantojen kautta. Varsinkin vanhempia ja omakustanteisia kirjoja on ollut vaikea löytää. Teoksen kirjallisuusluettelo on kattavin tähän mennessä julkaistuista, silti voisit lisätä siihen vielä kolmisenkymmentä teosta omasta listastani, jonka täydentäminen on kestänyt vuosia (tutkimukseni sotalapsiaiheisesta kaunokirjallisuudesta on menossa painoon tänä vuonna).

Pienistä ristiriitaisista väitteistä (onko sotalapsiyhdistyksiä Suomessa 13 vai 16) ja puutteellisista bibliografisista tiedoista (painovuosia ja alaotsikoita puuttuu) huolimatta *Krigsbarns erinran* on kiintoisa antologiakokonaisuus ja informoiva esitys sotalasten kohaloista.

Irene Virtala

Saara Karttunen: Syvempi kuin meri (1929–1949). Omakustanne. Keuruskopio Oy 2003, 317 s.

Kirjan perustana on kainuulaisen maanviljelijä Mauno Kainulaisen (s. 1892, k. 1944) ja hänen vaimonsa Lahjan (s. 1895, k. 1963) välinen kirjeenvaihto Maunun kuuden ja puolen vuoden kanadansiirtolaisuuden vuosilta 1929–1936. Lisäksi on mukaan otettu kirjoja heidän tyttärliltään isälleen sekä lisätty yleiskuvauksia suomalaisesta elämänmenosta 1930-luvun Suomes- ta. Kirjan loppuun on vielä kirjoittaja lisännyt muutaman kirjeen ker-

tomaan Maunon Suomeen paluun jälkeisestä ajasta.

Kirjeet ovat hyvin koskettavaa luettavaa yksin neljän lapsensa kanssa jääneen naisen raskaasta osasta maaseudulla ja siirtolaismiehen elämisen sekä toimeentulon hankkimisen vaikeuksista Kanadasa. Kirjeet, joissa vaihdetaan arkiset perheen kuulumiset, sekä kirjan erilliset kappaleet Suomessa tapahtuvista asioista, antavat lukijalleen monipuolisen kuvan myös suomalaisen kyläyhteisön elämästä.

Perheen äidin harteille jää lasten ja tilan hoito perheen isän lähtiesä tienaamaan vekselirahoja. Kottona on rahasta jatkuvasti puutetta. Kun rahaa jostakin työstä kertyy tai Maunolta tulee, niin se menee velkojen maksuun. Lama-Suomessa ei ollut mahdollisuuksia pärjätä, ja Kainulaisenkin tila päättyi lopulta velkojen maksuksi. Taloudellisen hädän lisäksi äitiä painaa

huoli miehen jaksamisesta vieraalla maalla ja huoli lasten tulevaisuudesta. Myöskin muiden ihmisten pahat puheet loukkaavat.

Kaikkien arjen huolten keskellä Lahja turvautuu Jumalaan ja saa voimaa siitä kestää omaa yksinäisyyttään. Myöskin aviopuolisoiden välinen avoin ja rakastava suhde on perheen kantava voima kaiken kurjuuden keskellä. Monet tunnelataukset, välillä uskoa täynnä, välillä toivoa, ja aina paljon rakautta, joka viimeksi mainittu huo-kuu kirjeiden otsikoista ja allekirjoituksista.

Perheen isäkään ei pääse helpolla, vaikka hänellä onkin luja luottamus omaan osaamiseensa sekä edelliseltä, vuosien 1916–1919, Kanadan matkalta saatu siirtolaiskokemus. Tänä toisena, nyt kuuden ja puolen vuoden siirtolaisjaksona, hän tekee raskasta ja liikaista kaivostyötä vieraskielisten

kanssa. Kokee työttömyyttä, yksinäisyyttä, koti-ikävää, juonitteluja työpaikoillaan sekä sairautta. Mauno saa myös takaisin uskonsa Jumalaan, minkä hän oli menettänyt ensimmäisen siirtolaismatkansa jälkeen. Siihen häntä ohjaavat vaimonsa Lahjan Jumalaan luottavat kirjeet, sekä vaimon uskollisuus ja luottamus Maunoon. Myöskin Maunon siirtolaisaikana kokemat pettymykset ohjaavat häntä nyt luottamaan siihen, että Jumala pitää omistaan huolen.

Kirjan ydinteema on avioliitto ja sen vahva tunneside, jolle kirjan nimi on vertauskuva. Vertauskuvalliset otsikotkin avautuvat koko kirjan tultua luetuksi. Luetun jälkeen tulee mieleen, että tämän perheen kirjeenvaihdossa on perusaiheksia ”suureen suomalaiseen siirtolaisromaniin”, joka odottaa vielä kirjoittamista...

Seija Sirkkiä

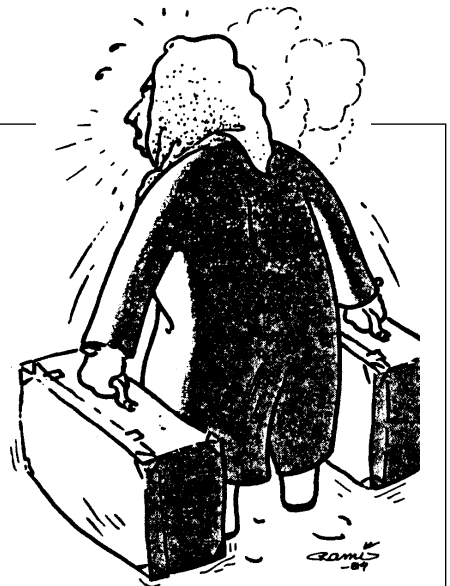
Siirtolaisvitsikirja

Olavi Koivukangas on aloittanut siirtolaisvitsikirjan toimitustyön. Kirjan työnimenä on isokyröläinen sananlasku: ”Hyvästi ny Ylistaron köyhät. Sanoo Vuarenmaan Tiina kun Amerikkahan lähti.” Siirtolaisuusinstituutti kiittää saaduista siirtolaisvitsistä ja jutuista.

Läheittäjien kesken suoritettussa arvonnassa kirjapalkinnot voittivat (1) *Leila Björninen*, Lahti, (2) *Pentti Takala*, Helsinki, ja (3) *Maini Ojansuu*, Norrköping, Ruotsi. Onnittelut!

Jos jollakin on vielä hyvä siirtolaisuusvitsi, sen voi lähettää e-mail-osoitteeseen olakoi@utu.fi tai postitse: Olavi Koivukangas, Siirtolaisuusinstituutti, Linnankatu 61, 20100 Turku.

Piirros: Raimo Peittula

– Hyvästi ny Ylistaron köyhät! Sanoo Vuarenmaan Tiina, kun Amerikkahan lähti.